

LYTTER VI EFTER?

– Praktiske erfaringer og teologiske overvejelser over Grøn Kirke

Ph.d.-stipendiat, cand.theol. Simon Schmidt

Indledning

»Den vold, der findes i vore hjerter, som er skadet af synden, afspejles i de sygdoms-tegn, der er åbenbare i jorden, i luften og i alle livsformer. Det er derfor, at jorden selv, bebyrdet og hærget, er blandt de mest svigtede og mishandlede af vore fattige; hun 'sukker og vander sig' (Rom 8:22)« (pave Frans 2015, 15). Sådan udtrykker pave Frans sig i encyklikaen *Laudato Si'* om klimaspørgsmål, som udkom i 2015. Klimaproblematikken tager ikke hensyn til landegrænser, og på samme måde må vi også forsøge at lære hvad vi kan fra andre kirkesamfund, når vi teologisk skal forsøge at forholde os til denne problematik. Ifølge pave Frans' tankegang påvirker synd ikke blot forholdet mellem Gud og det enkelte menneske, men afspejler sig i hele skaberværket. Imidlertid er synd nu engang ikke altbestemmende for menneskets forhold til Gud, og synd er mulig at kæmpe imod.

Hvordan og hvorledes det kan gribes an er et stort spørgsmål. Men et konkret eksempel er dét arbejde som udfolder sig med initiativet »Grøn Kirke«. Dette arbej-

de opstod under Danske Kirkers Råd og arbejder økumenisk for »med et kirkeligt og teologisk udgangspunkt at inspirere og motivere individer, menigheder, kirker og kirkelige organisationer til at tage et medansvar for de klima- og miljøudfordringer verden står overfor.« – se www.gronkirke.dk

Jeg var i et par år formand for vores lokale Grøn Kirke udvalg i Apostelkirken på Vesterbro i København, og jeg er i den egenskab blevet bedt om at sige lidt om vores arbejde og de overvejelser, som fulgte med. Hvordan Grøn Kirke forplantede sig og voksede både praktisk og teologisk i en menighed i København. De overvejelser, jeg her giver udtryk for, er dermed kun på egne vegne, og jeg repræsenterer hverken Grøn Kirke som helhed eller vores gruppe i Apostelkirken.

Kirkens praksis former de teologiske overvejelser. Derfor vil jeg her begynde med at beskrive de praktiske tiltag, som vi i vores Grøn Kirke gruppe gjorde. Først derefter vil jeg sige lidt om de teologiske overvejelser, som sprang ud af vores arbejde, og afslutningsvis vil jeg forholde

mig til kritiske spørgsmål til hele projektet.

Praktiske erfaringer

Verden er ikke på vej »to hell in a handbasket« (til helvede i en håndtaske), som vendingen lyder på engelsk. Det bekendes hver søndag i kirken, at Kristus er »på tredje dag opstanden fra de døde«. I en tid med mange alarmklokker i forhold til verdens tilstand var det for vores arbejde vigtigt at tage udgangspunkt i en taknemmelighed over at være en del af Guds skabning, og over at Gud holder skabningen i sin hånd. Denne grundindstilling forsøgte vi fra begyndelsen at lade være styrende for vores arbejde. Det modsatte af synd er ikke dyd, men taknemmelighed, som det siges.

I perioden, hvor jeg var formand, bestod Grøn Kirke gruppen af fem til syv personer. Unge og gamle i skøn forening. En af kirkens præster havde en fast plads i gruppen. Konkret holdt vi fire ordinære møder om året. Hvert møde var af cirka to timers varighed, og vi begyndte altid med en halv times diskussion af den bog, som vi læste det år. Dette medvirkede til at fastholde de større perspektiver og få løftet blikket, så vores arbejde ikke blot kom til at handle om praktiske gøremål.¹ Eller, sagt på en anden måde, at vi fastholdt, hvordan selv de mest mondæne praktiske klimamæssige tiltag også har teologiske perspektiver.²

Årshjul

Fire eger holdt vores årshjul sammen. Fire aktiviteter, som skiftevis udgjorde hovedtemaet for vore ordinære møder.

1. For det første skabelsesgudstjenesten i efteråret. I en kirke i byen kan »høstgudstjeneste« blive et komisk fænomen, da desværre de færreste forbinder noget med at høsten er kørt i lade og så videre. I stedet for at holde en høstgudstjeneste var vi i Grøn Kirke udvalget med til at arrangere en skabelsesgudstjeneste. Denne gudstjeneste lå i »skabelsestiden«, som strækker sig fra den 1. september til den 4. oktober. Det er en periode, som Kirkernes Verdensråd har defineret, og som forener katolske, ortodokse og protestantiske kristne i bøn for skabningen. Som nævnt er Grøn Kirke i sit udgangspunkt et økumenisk projekt, og placeringen af skabelsesgudstjenesten i denne periode var med til at fremhæve dette aspekt.

Endvidere førte det til liturgiske overvejelser. Når man ikke tidligere har prøvet at planlægge en gudstjeneste, så er der virkelig meget at tage fat på. Som udgangspunkt fastholdt vi højmessens form, men udskiftede bønner og så videre. En række tiltag med pyntning af alteret og så videre fandt også sted. Det var som oftest en eller flere af gruppens medlemmer som holdt prædikenen pågældende søndag. Ikke fordi det ændrer meget for klimaet, at man holder en sådan gudstjeneste, men det gjorde resten af menigheden bevidst om hvordan det, at menigheden er med i Grøn Kirke ikke blot handler om praktiske tiltag, men griber ind også i liturgien og vores selvforståelse som menighed.

I Folkekirken hører man ofte ros af den unikke danske kirkelige model, hvor vi har »udliciteret« spørgsmål om mission og diakoni til eksterne missions- og diakoniorganisationer. Det har muligvis den

konsekvens, at gudstjenesten bliver mere upolitisk og færre kan føle sig stødt, hvilket nogle vil betegne som en fordel. Dog har det samtidigt den ulempe, at kirken bliver ganske kropsløs. Hvilket man netop ofte hører som en kritik af gudstjenesten; den har ingen »krop«, og det handler kun om hovedet. Jamen naturligvis må det blive sådan, når alt, hvad der giver kirken »krop«, er blevet fjernet fra kirkens hverdag og gudstjenestens praksis. Og hvorfor nu dette pludselige udfald? Jo, sagen er den, at Grøn Kirke kan være med til at modvirke denne tendens mod en kropsløs kirke. Med skabelsesgudstjenesten forbindes netop en meget konkret praksis og fejringen af gudstjenesten. Der er på Grøn Kirkes hjemmeside en række resurser for hvordan dette liturgiske arbejde kan gribes an.

2. For at blive Grøn Kirke skal man opfylde 25 ud af 48 punkter på en tjekliste. Der er ingen som holder øje med om man snyder, men her er tale om en liste til at hjælpe den enkelte menighed på vej. Som et andet eger i vores årshjul mødtes vi og gennemgik denne liste med henblik på at se, om vi som menighed endnu levede op til mindst 25 punkter. Det handler om alt fra kirkekaffe til gudstjenestefejring.

3. Hvert år i marts måned afholdes Earth Hour. Det er en global klimakampagne, hvor millioner af mennesker og tusinder af byer over hele kloden slukker lyset i en time som en symbolsk handling mod klimaforandringerne. Her medvirkede menigheden med et arrangement med musik i et mørkelagt kirkerum. Vores tredje møde i årshjulet handlede om at arrangere dette. Det vigtige ord her er

naturligvis »symbolsk handling«. Det gør ikke fra eller til at slukke lyset en time. Men symboler og ritualer betyder noget og er med til forme mennesker. Ved at lukke kirkerummet op på denne måde kan man invitere mennesker ind i en kontekst, som giver et sprog, som ellers er fremmed for mange, som arbejder med klimaspørgsmål.

4. Vores fjerde møde i løbet af året handlede som oftest om at samle op og knytte de løse ender. Sådan at planlægge et møde uden nogen dagsorden på forhånd viste sig meget fint. Her var plads til nye tiltag, som at arrangere et loppemarked.

Teologiske overvejelser

Denne praksis leder til teoretiske overvejelser over, hvad vi har beskæftiget os med i vores Grøn Kirke gruppe, hvilket jeg her forsøger at samle under et par overskrifter.

Asketiske idealer

I de bibelske skrifter og den kristne tradition findes (mindst) to idealer for det gode gudvelbehagelige liv. På den ene side at dø mæt af dage omgivet af »goats and grandchildren« (geder og børnebørn som et symbol på skabningens gode gaver). Dette ideal finder vi måske klarest udtrykt i patriarkhistorierne i Det Gamle Testamente, men idealet er også at finde i Det Nye Testamente, for eksempel i hustavlerne i Kolossenserbrevets tredje kapitel. På den anden side møder vi også et helt andet ideal, ifølge hvilket det gudvelbehagelige liv er at følge Kristus og dø i kærlighed til Gud. Mest tydeligt kommer dette

til udtryk i beskrivelsen af Kristi liv i Det Nye Testamente, men også både i martyrbetretninger og i profetbetretninger i Det Gamle Testamente kommer dette ideal til udtryk. De to idealer er svært forenelige og står derfor i en naturlig spænding.

I kirken må det handle om at lade denne spænding stå. Imidlertid er vores lutherske kirke led i en lang historisk tradition, hvor denne spænding ikke længere bliver opretholdt. Alt for kort fortalt blev først kristendommen accepteret og siden officiel religion i Romerriget. Derved blev idealet om martyriet nedtonet, om end måske delvis opretholdt i de monastiske bevægelser. Men inden for protestantismen mistede disse institutioner hurtigt deres betydning, hvilket har gjort, at denne spænding mellem de to idealer ikke længere er opretholdt.

Måske ikke direkte i Luthers skrifter, men i meget af den senere lutherske historie blev det at leve en kristen tilværelse ligestillet med at leve som en god borger i samfundet. I et kristent middelaldersamfund som Luthers, hvor det ikke var tilladt at tage renter, og hvor cirka en tredjedel af alle årets dage var helligdage, kunne man måske med en vis ret opretholde en forestilling om, at den gode samfundsborger også blev øvet ind i en kristen tilværelse. Men med et sekulariseret samfund, hvor en øget vækst for vækstens skyld bliver et mål i sig selv, kan det naturligvis ikke længere siges, at det at være en god samfundsborger er at leve ind i en kristen tilværelse.

Der er brug for at genfinde den spænding mellem de to idealer for det gudvelbehagelige liv, som vi ser i de bibelske skrifter.

At opretholde den bibelske spænding, som giver taknemmeligheden to former for udtryk: Både i at omfavne og tage imod skaberværkets gaver. Men samtidig også den form for taknemmelighed, som viser sig gennem en kritik af verdens maskespil. Ud over martyriet har dette gennem kirkens historie fundet udtryk gennem asketisk praksis. Hvor kristne gennem kirkens historie har været bevidste om, at mennesker er nogle skrøbelige størrelser, som nemt kommer til at tilbede skabningen i stedet for at tilbede skaberen. Derfor har kristne af og til afstået fra at nyde nogle i sig selv gode ting. Grøn kirke kan bidrage til at minde kirken om denne praksis. Netop den asketiske livsførelse var hvad der ledte Frans af Assisi til den taknemmelighed, som efter sigende fik ham til at prædike for fuglene.

Grøn Kirke kan være med til at opretholde den her skitserede spænding, og fastholde nogle af de sider af kristendommen, som protestantismen ofte er kommet til at nedtone. Grøn kirke har overraskende lange historiske perspektiver!

Klimaproblematikker centrale i kristendommen

Samtidig kan ufrivillig fattigdom forkrøble mennesker. Vi kan i kirken være stolte over, hvordan det altid har stået centralt i kirken at bekæmpe fattigdom. Selv dén, som aldrig sætter sine ben i kirken, vil have en fornemmelse af, at det der med at give til de fattige, det er vist noget de kristne går en del op i (om ikke andet så i ord). Klimaproblemer fører til dårlig høst og så videre og dermed til fattigdom. På grund af kirkens forståelse af vigtigheden

af at bekæmpe fattigdom må også klimaspørgsmål stå centralt i kirkens arbejde.

I det hele taget fører arbejdet med Grøn Kirke til, at man får et kritisk blik på et økonomisk paradigme, som taler om vækst som en værdi i sig selv. Denne væksttankegang er ofte associeret med et blik på verden, ifølge hvilket skaberværket ses som et redskab eller blot er at forstå som en scene, hvor menneskets historie udspiller sig. Men ved at arbejde med Grøn Kirke får man en fornemmelse af et andet blik på verden og forstår, at vi selv »bare« er en del af skaberværket. Som teologen Ole Jensen humoristisk formulerer det: »Hvis tanken med naturforekomsterne alene var, at de skal tjene os som ressourcer, må det da siges at være en temmelig kluntet skaber, der har skabt egetræer i stedet for straks at skabe brødestakke« (Jensen 2012, 79).

Ikke blot i forhold til spørgsmål om fattigdom står tankerne hos Grøn Kirke centralt i kristen teologi. Når man går i gang med arbejdet, og ellers har de teologiske briller på, bliver det klart, at der er en række områder, hvor ideerne fra Grøn Kirke allerede ligger i de bibelske skrifter og i kirkens lange tradition. Det handler ikke om at presse det ind i den bibelske skrift, men det handler om at lære at lytte til, hvordan de spørgsmål, som arbejdet med Grøn Kirke rejser, står centralt i den bibelske tekst.

Bekæmpelsen af fattigdom er et eksempel; et andet kunne være hvordan der i Det Gamle Testamente tales om jorden og hvordan det omtales, at jorden udpines. Der er et sammenfald mellem hvordan Israelitterne ikke følger Gud, og hvor-

dan der tales om, at »jorden var udpint«. Den slags læser man let hen over, fordi det ikke er en tematik, som man er vant til lytte efter i teksten.³

Sådan kan der peges på en række forhold, hvor vi i vores arbejde med Grøn Kirke lærte at være mere lydhøre over for, hvordan klimaspørgsmål allerede på forskellig vis er adresserede i kirkens skrifter og kirkens tradition. Muligheden foreligger naturligvis, som med al fortolkning, at vi har læst noget ind i teksten, som slet ikke står der. Den slags kritisk tankegang leder mig videre til de skeptiske spørgsmål, som man kan stille til ovenstående.

Kritiske spørgsmål

Indledningsvis kunne man med god ret spørge, hvorfor jeg ikke har skrevet om, hvordan Luther angiveligt skulle have sagt, at hvis jorden går under i morgen, så ville han plante et æbletræ? Eller man kan spørge, hvorfor jeg ikke mere indgående har behandlet spørgsmålet om, hvordan man skal forstå vendingen om at mennesket er sat til at »varetage« i stedet for at herske over jorden (1 Mos 1,27-28). Det er der dog sagt så meget om andre steder, at de to emner vil jeg undlade at gå ind på her. Men tre, og sikkert flere, alvorligere spørgsmål står tilbage.

1. Er Grøn Kirke et projekt, som kun baserer sig på første trosartikel; på tanken om Gud Fader som jordens skaber? I arbejdet med Grøn Kirke blev vi klar over, at kristologien har en central rolle i forhold til disse spørgsmål. Dette blev særligt klart da vi læste James Jones' *Jesus and the Earth* (Jones, 2003). Ligeledes kan der ud fra en teologi med udgangspunkt i læren

om Helligånden gives nuancerede bud på arbejdet med klima og kirke; for eksempel med Mark I. Wallaces *Fragments of the Spirit: Nature, Violence, and the Renewal of Creation* (Wallace 2002).

2. Den svenske teolog Jayne Svenungsson har anført, at en identifikation mellem skaberværket og mennesket, som vi ser i den nye såkaldte antropocæne filosofi, kan have den effekt, at mennesker fraskriver sig ansvaret (Svenungsson 2018). At det leder til en form for fatalisme, hvor det ignoreres, at mennesket kan gøre en forskel. Her kan en nuanceret kristen teologi, som formår samtidig at fastholde både menneskets identifikation med og anderledeshed fra resten af skaberværket, være en hjælp i klimaarbejdet.

3. Men er det ikke bare at følge efter hvad »verden« gør? For nu at vende tilbage til artiklens overskrift. Nu foregår der jo en del i verden, som faktisk er ganske godt, og hvor kirken ikke nødvendigvis skal være anderledes. Og er det ikke ofte sådan i de bibelske historier, at det netop er eksterne stemmer, som minder kirken om, hvad der er den rette vej? At det er de, som ikke hører til blandt israelitter og farisæer, som Gud lader pege på, hvad der er det centrale i evangeliet? Jeg deltog som repræsentant for vores Grøn Kirke gruppe på et klima NGO-møde i Hvalsø uden for Roskilde. Her mødte jeg stor imødekommehed, og hørte fra flere, hvordan der netop er brug for kirkens sprog, som kan italesætte disse spørgsmål på en måde, som rækker ud over en økonomisk og materiel logik. Kirken har i mange årtier ikke været sig sit ansvar bevidst og ikke ytret sig i disse spørgsmål, og derfor har

der i mangel af bedre sine steder inden for klimabevægelsen udviklet sig en form for spirituel naturlære. Men også her længes verden efter at høre kirkens budskab.

Noter

- 1 Vi læste Ole Jensens *På kant med klodens klima* og James Jones' *Jesus and the Earth*. Mest tankevækkende var dog vores læsning af *Laudato Si'*. Endvidere kan anbefales Leo G. Perdues *Wisdom & Creation*. Se bibliografi for oplysninger om de nævnte værker.
- 2 Nogle menighedsråd har angiveligt også den praksis med en samtale eller studiekreds før møderne. Alle menighedsråd burde have den praksis.
- 3 Se Davis, Ellen F. 2009. *Scripture, Culture, and Agriculture: An Agrarian Reading of the Bible*. New York: Cambridge University Press.

Bibliografi

- Davis, Ellen F. 2009. *Scripture, Culture, and Agriculture. An Agrarian Reading of the Bible*. New York: Cambridge University Press.
- Jensen, Ole. 2012. *På kant med klodens klima. Om behovet for et ændret natursyn*. København: Forlaget Anis.
- Jones, James. 2003. *Jesus and the Earth*. London: SPCK.
- Pave Frans. 2015. *Laudato Si' - Lovet være du*. Oversat af Michael Alring. København: Ansgarstiftelsens Forlag.
- Perdue, Leo G. 2009. *Wisdom & Creation. The Theology of Wisdom Literature*. Oregon: Wipf & Stock.
- Svenungsson, Jayne. 2018. »Interdependence and the Biblical Legacy of Anthropocentrism in Advance – On Human Destructiveness and Human Responsibility«. *Eco-etica* 7: 35-47.

Wallace, Mark I. 2002. *Fragments of the Spirit: Nature, Violence, and the Renewal of Creation*. Pennsylvania: Trinity Press International.

Forfatter

Simon Schmidt

Lunds Universitet

Helgonavägen 3

22362 Lund, Sverige

simon.pedersen_schmidt@ctr.lu.se